

здатності поєднувати технологічні інновації з гуманістичними принципами освіти. Збереження людиноцентричної парадигми є необхідною умовою формування гармонійно розвиненої особистості та забезпечення ціннісної спрямованості освітнього процесу в умовах цифрового суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сафонов Ю. М., Коротун О. П. Цифровізація освіти в Україні: технології та методики навчання. *Трансформаційна економіка*. 2024. № 2 (07). С. 89–94. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-7-15>.
2. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи : монографія / Т. А. Васильєва та ін. ; за заг. ред. д-рки екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, д-ра екон. наук, проф. Ю. М. Петрушенка. Суми : Сумський державний університет, 2022. 150 с.
3. Haleem A., Javaid M., Qadri M. A., Suman R. Understanding the Role of Digital Technologies in Education: A review. *Sustainable Operations and Computers*. 2022. Vol. 3. P. 275-285. URL: <https://doi.org/10.1016/j.susoc.2022.05.004>.

Олександр СОХАН

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
Київ, Україна*

ЕТИЧНИЙ ВИМІР ЦИФРОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ДЕКОНСТРУКЦІЯ СЛІДІВ МИНУЛОГО КРІЗЬ ПРИЗМУ МАЙБУТНЬОГО ЦИФРОВОГО ДВІЙНИКА

Сьогодні, коли майже кожен крок людини залишає по собі цифровий слід, поняття цифрової ідентичності змінюється значно ґрунтовніше, ніж здається на перший погляд. Якщо раніше ці сліди сприймалися як щось на кшталт архіву, набору даних про людину, про її минуле, то тепер вони перетворюються на складну систему, яку можна назвати «цифровим двійником». «Наша самість передбачає наявність різних модусів Я, таких собі двійників, «ідентичностей», утворень із безліччю налаштувань, які допоможуть нам нарешті відбутись як особистостям, що самочинно проходять шлях від самоусвідомлення до презентації себе на вищому рівні» [1, с. 9]. Так, позаду залишається та складова ідентичності людини, яка становила «пасивне сховище» інформації, натомість її місце займає динамічна модель, яка здатна не лише описувати, а й прогнозувати поведінку людини.

Цей «двійник» формується на основі всіх дій, які виконує людина: купівля товарів, переміщення, онлайн-активність, навіть стиль спілкування тощо. Програми збирають ці розрізнені фрагменти і створюють узагальнений портрет, який використовується для «передбачення» рішень людини. Однак, як і будь

яка двоїстість, «цифровий двійник» викликає і деякі перестороги. Власне це влучно підмічає український інтелектуал та філософ Тарас Лютий, що досліджує природу дублювання «подвійності часом виявляють парадокси. У кожному разі, протилежні начала дають можливість проявитися чомусь новому, спонтанному. Подібно до дволикого римського бога переходів Януса, якого зображували з двома обличчями, молодим і старечим, ми прочиняємо двері в дуальний світ» [1, с. 11]. Так, система цифрового дублювання починає не лише відображати реальне життя людини, а й активно впливати на нього, пропонуючи або навіть нав'язуючи певні сценарії поведінки.

У результаті поступового дубляжу формується серйозний конфлікт між людською свободою і логікою нав'язуваних алгоритмів, що діє за логікою пішака на шахматній дошці. «Розглянемо пішака в шаховій грі. Його ідентичність не визначається його умовними властивостями як фізичного тіла, включаючи його форму чи колір. Швидше, пішак – це набір даних – таких властивостей, як білий чи чорний, та його стратегічне положення на дошці – та трьох правил поведінки» [2, с. 105]. Машина, що в основному орієнтується на такі правила поведінки, які виводяться з минулих дій, фактично тим самим «закріплює» людину у вже здійснених виборах. Людина ж здатна змінюватися, переосмислювати себе, робити несподівані кроки, але алгоритмом це майже не вловлюється. Таким чином, формується ефект «тиранії минулого», відповідно до якого попередній досвід починає визначати майбутнє.

Ще складніше стає тоді, коли такі моделі використовуються при прийнятті реальних рішень, наприклад, у кредитуванні, страхуванні чи навіть правосудді тощо. У таких випадках система може довіряти цифровому профілю більше, ніж самій людині. Це означає, що людина ризикує, а відтак має відповідати не лише за свої дії, а й за прогнозовані алгоритмом «ймовірності». Фактично з'являється нова форма контролю, в якій важливішим стає не те, що ти зробив, а те, що система вважає, що ти можеш зробити.

До цього додається ще одна проблема, яка полягає в тому, що алгоритми вчать на даних, які вже містять певні упередження і нерівності. Вони не усувають ці викривлення, а часто відтворюють і навіть підсилюють їх, прикриваючись видимістю об'єктивності. При цьому сам процес ухвалення рішень залишається непрозорим, і людина практично не має можливості його оскаржити.

У такій ситуації звичних механізмів захисту приватності вже недостатньо. Наприклад, «право бути забутим» не працює повною мірою, бо дані не просто зберігаються, а «вживлюються» в самі алгоритми. Тому сьогодні все частіше говорять про необхідність ширшого підходу, права на своєрідну «алгоритмічну амнезію», тобто можливість розірвати зв'язок між минулими даними і тим, як

система оцінює людину зараз. Це явище все частіше транслюється популярною культурою, зокрема, кінематографом.

У підсумку постає потреба в новому етичному підході до цифрової реальності. Йдеться про захист самої людської суб'єктності. Важливо закріпити принцип, за яким людина має право не збігатися зі своїм цифровим профілем, змінюватися і залишатися непередбачуваною. Саме ця непередбачуваність і є фундаментом свободи, яку жоден алгоритм не повинен остаточно визначати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лютий Т. Двійник. Про природу дублювання і множинності. Київ, Віхола, 2021. 272 с.
2. Floridi L. The Ethics of Information. Oxford University Press, 2013. 353 p.

Максим ТЕНЕНСЬКИЙ

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
tenensjkyj@gmail.com*

ТЕХНІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Цифровізація всіх сфер людської діяльності є не лише технологічним зрушенням, але й глибоким аксіологічним викликом, що переосмислює саму природу людського існування. У філософії техніки питання до цього процесу піднімалися ще задовго до власне настання «цифрової ери». Так, М. Гайдеггер у своїй праці «Питання про техніку» застерігав, що техніка – це не просто засіб, а особливий спосіб відкриття світу, що поступово підкорює людське існування логіці «поставу» (нім. Gestell) [9]. Сьогодні ця думка набуває нової гостроти, адже цифрове середовище перетворюється на такий простір, в межах якого розгортаються діяльність, комунікація та самоідентифікація людини. Варто згадати і про М. Кастельса, який в своїй праці «Піднесення мережевого суспільства» охарактеризував сучасне суспільство як «мережеве», при цьому інформація для такого суспільства перетворюється на головний ресурс і нову форму влади [7]. Відтак питання про те, хто і як формує цифровий простір, є водночас питанням про цінності, що лежать в його основі

В аксіологічному вимірі процес цифровізація породжує суперечність між інструментальною раціональністю та гуманістичними цінностями. Зокрема, Е. Фромм протиставляв модуси «мати» і «бути» [6]. Власне в цьому контексті саме технічна компетентність постає як ціннісний вибір: чи є вона лише